

Perfektum participium som adjektivisk prædikativ

Af Jørgen Schack

This paper discusses *-(e)t*-forms, i.e. forms such as *bevæbn-(e)t* and *anhold-t*, in relation to the verb forms perfect participle and supine. In contemporary Danish, a formal distinction is made between *-(e)t*-forms with verbal (resultative) and adjectival (property-ascribing) meaning respectively. When used attributively, no such distinction is made, e.g. *de anholdte/bevæbnede gerningsmænd*. However, when used following the auxiliary verb *være*, *-(e)t*-forms with verbal meaning occur in supine constructions, where there is no inflectional agreement in number between the subject and the supine verb form, e.g. *gerningsmændene er anholdt*. Adjectival *-(e)t*-forms, on the other hand, occur in predicative constructions, where the *-(e)t*-forms agree in number with the subject, e.g. *gerningsmændene er bevæbnede*. It is suggested that *-(e)t*-forms formed from some verbal stems only occur in verbal contexts, while *-(e)t*-forms formed from other verbal stems occur in both verbal and adjectival contexts. The ability of an *-(e)t*-form to participate in adjectival contexts/predicative constructions seems largely to depend on the Aktionsart of the verb that it is formed from.

1. Indledende bemærkninger

Formålet med denne artikel er at afdække hvilke faktorer der er bestemmende for om en *-(e)t*-form kongruensbøjes eller ej i kombination med hjælpeverbet *være*, fx *gerningsmændene er bevæbnede*; *gerningsmændene er anholdt* (**anholdte*). Ved en *-(e)t*-form forstås nærmere bestemt en ordform der er dannet ved tilføjelse af *-(e)t* eller *-t* til en verbalstamme, altså fx *bevæbn-(e)t*, *anhold-t*. De forskellige *-(e)t*-formers tilbøjelighed til kongruensbøjning i den faktiske sprogbrug belyses ved hjælp af korpusundersøgelser (se afsnit 4).

Artiklens hovedpointe er at nogle verbalstammer, fx *anhold-*, danner *-(e)t*-former der normalt kun kan optræde som (ubøjeligt) supinum efter hjælpeverbet *være*, mens andre verbalstammer, fx *bevæbn-*, danner *-(e)t*-former der i denne kontekst enten kan optræde som supinum eller som (bøjeligt) perfektum participium. Verbalstammer af den førstnævnte type kaldes i det følgende *type A-stammer*. Verbalstammer af den sidstnævnte typer kaldes *type B-stammer*. De *-(e)t*-former der kan dannes af type A- og type B-stammer, kaldes henholdsvis *type A-former* og *type B-former*. Disse formers relation til supinum og perfektum participium beskrives nærmere i afsnit 3.

I kombination med *være* optræder type A-former som nævnt normalt kun som supinum. Årsagen til at sådanne *-(e)t*-former ikke optræder som participium i en prædikativkonstruktion (fx *gerningsmændene er *anholdte*), er at de verbalstammer som de dannes af, generelt danner former med en betydning der ikke opfattes som *adjektivisk*, dvs. 'egenskabstilskrivende' (se afsnit 5). Det at være 'anholdt' opfattes ikke som en *egenskab* ved en referent, men som *resultatet* af en handling som referenten har været genstand for; der er således tale om en tilstand der implicerer en forestilling om en overgang fra en initialtilstand ('ikke anholdt') til en resultattilstand ('anholdt'). Denne sidstnævnte resultatative betydning omtales i det følgende som *verbal betydning*. Om en verbalstamme danner *-(e)t-former* af type A eller type B, afhænger overordnet set af verbalstammens aktionsart (se afsnit 6).

2. Lidt historik

I nutidigt dansk har vi, som skitseret ovenfor, en grammatikaliseret skelnen mellem *-(e)t*-former med henholdsvis verbal og adjektivisk betydning. Dansk har ligesom de øvrige skandinaviske sprog oprindeligt haft gennemført kongruensbøjning af *-(e)t*-former, men har på dette punkt udviklet sig i en anden retning end svensk og norsk (se afsnit 7).

Paul Diderichsen konstaterer i artiklen *Perfektparticipium – Supinum – Verbaladjektiv i Dansk og Svensk* (1944: 263) at afvigelserne mellem dansk og svensk i morfologisk og syntaktisk henseende er »saa ubetydelige, at Dialekter inden for de to Sprogomraader paa flere Punkter afviger mere fra Rigssprogene end disse fra hinanden«. Derfor er det ifølge Diderichsen

vigtigt at bemærke, at der i al Fald paa eet Punkt kan paavises divergerende Udviklinger: ved Siden af det oprindelige bøjelege Perfektparticipium (*Han är kommen / Det är kommet*) har Svensken udviklet et i Formen forskelligt ubøjelegt »Supinum« (*Han har kommit*), som kan anvendes som Centralled i Bisætninger (*då han kommit ...*) og har udviklet en passiv Form (*då han (hade) funnits ...*, da han var blevet fundet). Rigsdansk derimod (der paa dette Punkt endnu ikke er faldet i fast Leje) tenderer imod at gøre Participiet ubøjelegt (ibid.).

Diderichsen bemærker med tilfredshed at det ubøjede participium i de sammensatte tider som følge af Henrik Bertelsens autoriserede retskriv-

ningsvejledning i Saabys Retskrivningsordbog (7. udgave, 1918) endelig har opnået officiel anerkendelse (ved siden af det kongruensbøjede).¹ Ved at følge disse regler kan man »regulere Participiernes Bøjning, saa at den bliver Udtryk for fine Aspektnuancer. Beklageligvis synes dette mønstergyldige Forsøg i den vejledende praktiske Grammatik ikke at have sat sig tydelige Spor i Undervisning og Sprogbrug« (1944: 266).

Diderichsens beskrivelse af udviklingen henimod ubøjede former går igen hos Karker (1972: 5):

Den moderne situation åbner mulighed for nuanceringer. Vil man lægge vægt på verbalbegrebet (handlingen), kan man vælge intetkøn; vil man fremhæve det tillægsordsagtige (tilstanden), kan man vælge køns- og talbøjning. Man kan således skelne mellem *De blev overrasket* (af tordenvejret) og *De blev overraskede* (da de så os) (...) Med den voksende tilbøjelighed til i almindelighed at foretrække intetkønsformen må man imidlertid gøre sig klart at sådanne fine nuancer kan gå læseren fuldstændig forbi.

En lignende beskrivelse finder man hos Hansen (1993): Sprogbrugeren kan vælge at skelne mellem proces (overgang) og tilstand (egenskab), fx »Er dine erindringer trykt?« (proces) og »Var sangene til festen trykte? Nej, de var bare fotokopierede« (tilstand). Men også ifølge Hansen (1993: 55) er denne skelnen på vej ud af sproget: »Tendensen går nu i retning af helt ubøjede tillægsformer efter *blive* og *være*, og på den måde forsvinder vort lille fine, men også lidt besværlige raffinement igen.«

Retskrivningsordbogens § 33 om »Præteritum participium efter hjælpeverber mv.« (i RO 1986 ff.) læner sig naturligt nok op ad den beskrivelse af sprogbrugen som man finder hos de tre tidligere sprognævningsformænd Paul Diderichsen, Allan Karker og Erik Hansen. Ordbogens § 33.2.a om »Handlingsforløb« lyder kort og godt: »Når der fortrinsvis tænkes på et handlingsforløb, bruges ubøjet form«. § 33.2.b om »Tilstand« viderebringer den ovennævnte beskrivelse af udviklingen henimod ubøjede former:

Når der fortrinsvis tænkes på en tilstand (...), kan participiet behandles som et adjektiv og bøjes (...). Det gælder især når participiet er gradsbestemt (...) Men i mange tilfælde er ubøjet form

1 En detaljeret redegørelse for den retskrivningshistoriske udvikling på dette område finder man i Galberg Jacobsen 2010 (se især s.142-145 og 517-521).

almindelig sprogbrug uanset om der er tale om en handling eller en tilstand.

Retskrivningsordbogens meget kortfattede beskrivelse af sprogbrugen kan give ordbogsbrugeren det indtryk at numerusbøjede former i kombination med *være* er et særtilfælde. Sådan forholder det sig imidlertid ikke i den faktiske sprogbrug: Ubøjet form *kán* vikariere for bøjet form i kontekster hvor en *-(e)t*-form betegner en tilstand (egenskab), fx *spillerne var skuffet efter kampen; eleverne er ofte beruset allerede før festen begynder*, men det kan påvises empirisk at sprogbrugerne i sådanne kontekster klart foretrækker bøjede former fremfor ubøjede, og at »vort lille fine, men også lidt besværlige raffinement« faktisk lever i bedste velgående (se afsnit 4)

3. Perfektum participium og supinum

Som det er fremgået, skelnes der i denne fremstilling mellem supinum og perfektum participium, jf. Juul Nielsen (2014: 177): »Supinum bruges i forskellige verbale funktioner, fx i retrospektive tempora: »*han har stegt en pølse*, mens perfektum participium har adjektivisk funktion: *en stegt pølse*«. Supinum har som følge af sin verbale funktion ingen (yderligere) bøjning; perfektum participium bøjes i numerus og bestemthed efter samme mønster som adjektiverne.² Valget mellem supinum og participium skal forstås som et valg mellem to morfologisk forskellige former, henholdsvis en ubøjelig form og en bøjelig form. Udtrykforskellen ubøjelig vs. bøjelig modsvares af en indholdsforskel: Supinum bidrager til prædikatsdannelse, perfektum participium bidrager til nominal modifikation (Juul Nielsen 178, 181 f.). Der er m.a.o. ikke tale om én form, fx formen *stegt*, der alt efter konteksten fungerer som enten supinum eller perfektum participium. Supinum bruges i perfektumkonstruktioner, fx *han har stegt en pølse*, i perifrastiske passivkonstruktioner, fx *pølserne er stegt for en time siden*, og i konstruktioner med verbet *få*, fx *han fik stegt pølserne*. Dertil kommer de to konstruktionstyper objekt med supinum og subjekt med supinum, fx *ministeren krævede dem fyret* og *kongen formodes dræbt* (Juul Nielsen 2014: 178 f.). Perfektum participium bruges som attributivt

² Der ses i denne sammenhæng bort fra genus, som kun forekommer ved participier dannet af en række stærktbøjede verber.

adled i et nominalhypotagme, fx *de stegte pølser*, og som adjektivisk prædikativ, fx *pølserne er stegte* (Juul Nielsen 2014: 184).

Betegnelsen *-(e)t-form*, der bruges i denne artikel, er ment som en bekvem samlebetegnelse for to nærtbeslægtede homonyme former, fx *anholdt*, *bevæbnet* (supinum) og *anholdt*, *bevæbnet* (perfektum participium). Både type A-former og type B-former kan fungere som attributivt adled, fx *de anholdte gerningsmænd* (type A), *de bevæbnede gerningsmænd* (type B). De pågældende *-(e)t*-former realiserer her perfektum participium og har dermed pr. definition adjektivisk funktion. Derimod kan kun type B-former fungere som adjektivisk prædikativ, fx *gerningsmændene er bevæbnede*. I kombination med *være* realiserer type A-former supinum, idet de i denne kontekst normalt kun optræder i de ovennævnte verbale funktioner.³ Type A-former har i kombination med *være* verbal ('resultativ') betydning. Det samme er tilfældet når sådanne former optræder som attributivt adled og dermed realiserer perfektum participium, fx *de anholdte gerningsmænd*. Et attributivt participium bidrager til nominal modifikation (jf. ovenfor), uanset om det er en type A-form eller en type B-form, men en type A-form har i denne funktion samme resultative betydning som supinumsformen i en perifrastisk passivkonstruktion, fx *gerningsmændene er anholdt*. Type A-former kan altså have såvel adjektivisk som verbal funktion, men de har overalt verbal betydning. Til forskel herfra kan type B-former have såvel adjektivisk som verbal funktion og såvel adjektivisk som verbal betydning. Adjektivisk funktion har de når de realiserer formen perfektum participium i et nominalhypotagme eller en prædikativkonstruktion, fx *de bevæbnede gerningsmænd*, *gerningsmændene er bevæbnede*. Det kan være svært at afgøre om en attributiv type B-form har adjektivisk eller verbal betydning. I en konstruktion som *de maledede bænke* kan participiet *malet* alt efter konteksten have adjektivisk eller verbal betydning. Betydningen kan være egenskabstilskrivende og dermed klassificerende: Bænkene klassificeres som 'malede bænke' i modsætning til fx 'oliebehandlede bænke', altså en betydning der svarer til den det adjektivi-ske prædikativ har i *bænkene er maledede*. Men den attributive type B-forms betydning kan også være verbal: *de (netop) maledede bænke*, dvs. 'de bænke som (lige) er blevet malet'. Verbal funktion og verbal betydning har type B-former når de realiserer formen supinum, fx i en perifrastisk passiv som *bænkene er malet to gange*.

3 Det skal bemærkes at supinum topologisk kan behandles som prædikativer, dvs. stå på prædikativets plads, fx »Boligmarkedet er egentligt praktisk indrettet« (GDS: 1603).

Der er hidtil kun nævnt eksempler på *-(e)t*-former dannet af transitive verbalstammer. Der kan kun dannes perfektum participium af intransitive stammer med overgangsbetydning, fx *de forsvundne børn*, men ikke fx **de sovede børn*. Tilsvarende kan kun supinum af intransitive stammer med overgangsbetydning kombinere med *være*, fx *børnene er forsvundet*, men ikke fx **børnene er sovet* (Juul Nielsen 2014: 184 f.). Antallet af intransitive *-(e)t*-former der er relevante for denne artikels emne, er derfor relativt beskedent. Af eksempler kan nævnes bl.a. *ankommet, falmet, forsvundet, irret, ophørt*. De intransitive *-(e)t*-former kan på samme måde som de transitive inddeles i type A-former og type B-former: I kombination med *være* realiserer type A-former supinum i en perfektumkonstruktion, fx *malerierne er forsvundet*; type B-former realiserer enten supinum, fx *gardinerne er falmet i løbet af sommeren*, eller perfektum participium i en prædikativkonstruktion, fx *gardinerne er falmede*.

4. Kongruensbøjning i praksis

Som det er fremgået af afsnit 2, er kongruensbøjning af *-(e)t*-former i kombination med *være* (og *blive*) blevet beskrevet som et mere eller mindre overstået kapitel i sproghistorien. Det er fuldstændig rigtigt at *-(e)t*-former dannet af visse verbalstammer ikke længere kongruensbøjes efter *være* (og *blive*), fx *anholdt, hentet, omkommet, solgt* (type A-former). Men nogle verbalstammer danner som nævnt *-(e)t*-former der i kombination med *være* kan realisere såvel det ubøjelige supinum som det bøjelige perfektum participium (type B-former).

De nedenstående frekvensoplysninger vedrørende forskellige *-(e)t*-formers tilbøjelighed til kongruensbøjning i kombination med *være* bygger på søgninger i et korpus med landsdækkende, regionale og lokale aviser 2004 ff. Korpusset indeholder p.t. knap 850 mio. løbende ord. De anførte p-værdier er fremkommet ved χ^2 -test (»goodness of fit«) på fordelingen af bøjningsformerne. Den anvendte søgestreng er (medmindre andet er anført) »VÆRE + ubøjet *-(e)t*-form/bøjet *-(e)t*-form + komma eller punktum«, dvs. en bøjningsform af *være* + fx *solgt/solgte* efterfulgt af et komma eller et punktum. Søgeresultaterne (i form af KWIC-konkordanser) er håndsorteret sådan at kun relevante konstruktioner med pluralissubjekt tælles med, fx »Det skal blive til ældreboliger med 74 andelsboliger, hvoraf de 55 er solgt« (*Weekendavisen* 17.9.2010, min fremhævelse).

4.1 Type A-former – ubøjet form efter *være*

Nedenfor anføres en række eksempler på type A-former (grupperet efter semantiske felter):

- *afsluttet, indledt, ophørt, stoppet, startet*
- *diskuteret, drøftet, undersøgt*
- *aflyst, udskudt, udsat*
- *afleveret, hentet, modtaget, sendt*
- *annonceret, bekendtgjort, meddelt, underrettet*
- *afdækket, afsløret, fundet, opklaret*
- *indfriet, nået, opfyldt, opnået*
- *anholdt, pågrebet, tilbageholdt; frigivet, løsladt; dømt, sigtet*
- *druknet, dræbt, henrettet, kvalt, myrdet, skudt*
- *bortkommet, forsvundet*
- *druknet, faldet ('dræbt i krig'), omkommet*

Sådanne *-(e)t*-formers tilbøjelighed til ubøjet form efter *være* er højsignifikant, fx (alle med $p < 0,0001$)

subjekt pl. *VÆRE anholdt/anholdte*, fx *gerningsmændene er anholdt*

subjekt pl. *VÆRE forsvundet/forsvundne*, fx *pengene er forsvundet*

subjekt pl. *VÆRE ophørt/ophørte*, fx *fjendtlighederne er ophørt*

subjekt pl. *VÆRE solgt/solgte*, fx *alle lejligheder er solgt*

4.2 Type B-former – ubøjet eller bøjet form efter *være*

Her er en række eksempler på type B-former, ligeledes grupperet efter semantiske felter:

- *bejdset, malet, lakeret, ludbehandlet*
- *marineret, røget, saltet, syltet*
- *grillet, kogt, ristet, stegt*
- *befæstet, bemandet, bevæbnet*
- *forkrøblet, misdannet, vansiret*
- *brugt, ramponeret, ridset, skrammet, slidt⁴*

4 Former som *ridset* og *skrammet* kan også være dannet til et substantiv: *skramme* (sb.), *ridse* (sb.).

- *bugtet, slynget, snoet*
- *afkræftet, nedslidt, svækket, udmattet*
- *hæklet, strikket, syet, vævet*
- *fotokopieret, printet, trykt*
- *demokratiseret, marginaliseret, radikaliseret, sekulariseret*
- *engageret, fokuseret, koncentreret*
- *beundret, elsket, forgudet, frygtet, hadet*
- *chokeret, forvirret, overrasket, skuffet*
- *falmet, gulnet, irret, tæret⁵*

I kombination med *være* realiserer mange type B-former i praksis snart supinum, snart perfektum participium (jf. afsnit 3). Det gælder fx former som *lakeret, stegt* og *trykt*. Nedenfor ses *trykt* som supinum (eks. 1) og som perfektum participium (eks. 2):

1. Valgplakaterne er trykt, så tiden er ikke til fordybelse og fælles løsninger. (*Berlingske Tidende* 30.8.2010, min fremhævelse)
2. På officielle kort over Libanon – hvad enten de er trykte eller digitale – bliver flygtningelejrene ofte vist som grå klatter, uden gader tegnet ind. (*Arkitekten* 3.6.2016, min fremhævelse)

En del type B-former kongruensbøjes normalt i denne kontekst. Det gælder fx formen *bevæbnet*, hvor tendensen til numerusbøjet form er højsignifikant:

subjekt pl. VÆRE *bevæbnet/bevæbnede*, fx *gerningsmændene er bevæbnede* ($p < 0,0001$)

Når en type B-form som fx *bevæbnet* efterfølges af en adverbial bestemmelse (typisk i form af en præpositionsforbindelse), optræder den dog normalt i ubøjet form, fx

5 En del *-(e)t*-former dannet af verber der ligesom bl.a. *falme* og *tære* betegner fysiske nedbrydningsprocesser, optræder normalt ikke som adjektivisk prædikat, fx *cyklerne er *rustede*; *blomsterne er *visnede*; *bollerne er *mugnede*. I stedet bruges de etymologisk nærtbeslægtede adjektiver, *rusten, vissen, muggen*: *cyklerne er rustne* osv. Efter *være* optræder *-(e)t*-former som *rustet, visnet, mugnet* som supinum, fx *cyklen/cyklerne er rustet (i løbet af vinteren)*. Det samme kan selvfølgelig *falme, tære* mfl., fx *rørene er tæret (væk)*, sml. *rørene er tærede* (egenskabstilskrivende).

subjekt pl. VÆRE bevæbnet med .../bevæbnede med ..., fx *gerningsmændene var bevæbnet med rifler* (p < 0,0001)

Den stærke tendens til ubøjet form er signal for at (være) *bevæbnet med* opfattes som en verbal forbindelse (jf. *bevæbne nogen/sig med noget*).

En stor gruppe af -(e)t-former dannet af psykologiske verber som fx *chokere*, *forvirre*, *irritere*, *skuffe* kongruensbøjes i praksis nærmest konsekvent efter *være*, fx (alle med p < 0,0001)

subjekt pl. VÆRE *chokeret*/chokerede, fx *de var chokerede*

subjekt pl. VÆRE *forvirret*/forvirrede, fx *vælgerne er forvirrede*

subjekt pl. VÆRE *skuffet*/skuffede, fx *spillerne er skuffede*

Dette gælder typisk også når sådanne -(e)t-former efterfølges af en præposition som de indgår en fast forbindelse med, fx (alle med p < 0,0001)

subjekt pl. VÆRE *bekymret*/bekymrede for, fx *vi er stadig lidt bekymrede for situationen i Spanien*

subjekt pl. VÆRE *skuffet*/skuffede over ..., fx *SF-vælgere er skuffede over partiets højredrejning*

subjekt pl. VÆRE *imponeret*/imponerede over ..., fx *vi var imponerede over hendes politiske evner*

I konstruktioner hvor præpositionsforbindelsen indledes med *af*, ses dog typisk ubøjet form, fx

3. Lokalbefolkningen i San Antonio har levet af ungdomsfestturismen, men de har også været irriteret af skraldet og de larmende fester, der varer fra aften til langt ud på næste dag. (*Jyllands-Posten* 28.6.2014, min fremhævelse)

Sådanne konstruktioner med *af* (*nogen eller noget*) må betragtes som perifrastiske passivkonstruktioner, og vi har derfor supinum, ikke perfektum participium (sml. *de var irriterede over skraldet og de larmende fester*).

Efter *blive* optræder type B-former typisk i ubøjet form, fx *bøgerne bliver trykt (i Litauen)*, men også bøjet form forekommer efter *blive*, fx

4. Blandt forbedringerne på Ny Nørreport er (...) nyindrettede toiletter bag det nye billetkontor. Toiletterne bliver bemandede. (*Berlingske* 31.12.2014, min fremhævelse)

Formen *bemandede* er her egenskabstilskrivende ('bemandede toiletter' i modsætning til 'ubemandede') og realiserer derfor perfektum participium som adjektivisk prædikat.

De psykologiske *-(e)t*-former adskiller sig fra de øvrige type B-former derved at de typisk kongruerer med subjektet efter både *være* og *blive*, fx (den første med $p < 0,03$, de to øvrige med $p < 0,0001$)

subjekt pl. BLIVE *chokeret/chokerede*, fx *de blev chokerede*

subjekt pl. BLIVE *forvirret/forvirrede*, fx *vælgerne bliver forvirrede*

subjekt pl. BLIVE *skuffet/skuffede*, fx *spillerne blev skuffede*

Meget tyder altså på at sådanne *-(e)t*-former i særlig høj grad opfattes som egenskabstilskrivende; de synes at have adjektivisk betydning som defaultindstilling.

4.3 Afvigende former

I praksis vil man af og til støde på *-(e)t*-former som med hensyn til bøjning afviger fra det system som er skitseret ovenfor. Man kan finde kongruensbøjede type A-former i kombination med *være*, fx

5. Sydsjællands og Lolland Falsters Politi gennemfører i øjeblikket en koordineret aktion i politikredsen – flere er anholdte. (*dr.dk* 31.3.2009, min fremhævelse)
6. Mange af de førhen så kendte danske barer og restaurationer er forsvundne. (*Fyns Amts Avis* 1.4.2012, min fremhævelse)

De bøjede former *anholdte* og *forsvundne* kan dog ikke betragtes som realisationer af perfektum participium, men må karakteriseres som »rester af ældre sprog eller som hyperkorrektion« (GDS: 632). Hyperkorrektioner som de ovennævnte er meget sjældne i avistekst. Man ser oftere ubøjede type B-former i kontekster der (ifølge det skitserede system) kræver en bøjet form, fx

7. Også fodgængere skal være blevet overfaldet af nogle af demonstranterne, hvoraf flere var beruset. (*Jyllands-Posten* 27.7.2005).

Staveformen *beruset* realiserer her ikke supinum, lige så lidt som fx staveformen *lærer* kan siges at realisere en pluralisform i en kontekst som **vi får to nye lærer i 9. klasse*. Staveformen *beruset* (for *berusede*) er principielt set en ortografisk afvigelse af samme karakter som *lærer* (for *lærere*). I begge tilfælde udtales de respektive ubøjede og bøjede former (næsten) ens i almindelig tale, og i sådanne tilfælde er der hos nogle en tilbøjelighed til at vælge en fonematisk »simpel« stavemåde (en ubøjet form) fremfor en kompleks (en bøjet form), uanset konteksten (jf. Juul & Elbro 2004: 932 f.). Den lydlike lighed mellem ubøjede og bøjede *-(e)t*-former, fx *beruset* og *berusede*, er større end mellem ubøjede og bøjede *-t*-former, fx *stegt* og *stegte*, så man vil formentlig finde flest afvigelser blandt *-(e)t*-formerne.

5. »Rene« tilstande vs. resultattilstande

Schneider (1977: 120) skelner mellem participier som »uttrykker ett tillstånd som resultat av ett skeende (ett tillstånd med 'förhistoria')« og participier som »uttrycker ett tillstånd an sich, utan bindning till något som helst föregående skeende«. Det er denne forskel der i nutidigt dansk signaleres ved fravalg/tilvalg af numerusbøjning efter *være*. Som vi har set, er det kun *-(e)t*-former dannet af visse verbalstammer der tillader en sådan sondring mellem resultattilstand (ett tillstånd med 'förhistoria') og ren tilstand/egenskab (ett tillstånd an sich).

Juul Nielsen (2012: 185) gør opmærksom på at der i en *være*-passiv med et overgangsverb er »et element af førtidighed i forhold til et senere referencetidspunkt.« En sådan passivkonstruktion »udtrykker den tilstand der følger efter den overgang som verbet benævner« (ibid.), fx *malerierne er solgt*. Den implicerer m.a.o. et tidsligt forløb: initialtilstand > overgang > ny tilstand (resultattilstand). Samme element af førtidighed finder vi i perfektumkonstruktioner med *være* som hjælpeverb, fx *malerierne er forsvundet*.

Forestillingen om et sådant tidsligt forløb kan være nok så vag, måske på grænsen til det ubevidste, men alligevel: Den meget stærke tendens til ubøjet form efter *være* som ses hos type A-former som fx *anholdt*, *hentet* og *solgt*, indikerer at vi opfatter dem som verbale former, dvs. former der

konceptualiserer tilstande som involverer handling og tid. Derved adskiller de sig fra type B-former som fx *bevæbnet*, *forvirret* og *trykt*, der kan kappe forbindelsen til handling og tid. De sidstnævnte kan både henvise til resultattilstande og til rene (atemporale) tilstande, dvs. egenskaber, og dermed realisere enten supinum eller perfektum participium (jf. eks. 1-2).

Fælles for *-(e)t*-former som *solgt* og *forsvundet* i passiv- og perfektumkonstruktioner som de ovennævnte er at de inddrager reference til størrelser som er eksterne set i forhold til subjeksreferenten. De pågældende ordformer synes her uvilkårligt at aktivere en forestilling om en forudgående handling eller begivenhed. Den intransitive type A-form *forsvundet* giver kun mening i forhold til en forudgående 'forsvinde'-begivenhed. Type A-former der er dannet til transitive verber, fx *solgt*, kan derudover involvere en forestilling om en agentiv eller kausativ størrelse, fx *malerierne er solgt* ('nogen har solgt malerierne'). Egenskabstilskrivende ord og ordformer derimod er kendetegnet ved at de udtrykker »en intern relation, dvs. en relation som ikke inddrager reference til entiteter der i sammenhængen defineres som forskellige fra subjektets referent« (GDS: 1285). Den tilstand som sådanne ord og ordformer betegner, er noget som alene vedrører subjektet: *-(e)t*-formen *trykte* i eks. 2 (»hvad enten de er trykte eller digitale«) aktiverer lige så lidt som det dermed sideordnede adjektiv, *digitale*, en forestilling om subjektseksterne størrelser i form af en forudgående handling og en agens; her henvises der alene til egenskaber ved subjeksreferenten.

5.1 Essens og accidens

I GDS sættes valget mellem participium og supinum i forbindelse med sondringen mellem essentielle og accidentielle egenskaber:

I visse sprogformer er der en betydningsforskel mellem en kongruensbøjet participialform med en verbal rod og supinumsformen. Participialformen betyder da en permanent, essentiel egenskab, supinumkonstruktionen i passiv noget accidentielt. (GDS: 876)

Betydningsforskellen eksemplificeres i GDS (ibid.) med bl.a. »bordene er malede« (participialform: *essens*) overfor »bordene er malet« (supinum: *accidens*).

GDS' sondring mellem essentielle og accidentielle egenskaber svarer i det store og hele til Carlsons (1979, 1980) sondring mellem *individual-*

level predicates og *stage-level predicates*. Individual-level predicates udtrykker mere eller mindre permanente tilstande, fx »(be) intelligent«, »(be) sick (mentally)«; stage-level-predicates udtrykker forbigående tilstande, fx »(be) drunk«, »(be) sick (physically)« (Carlson 1979: 57). Som det fremgår af Carlsons eksempler, kan ord og ordformer med adjektivisk betydning udtrykke såvel permanente (essentielle) som forbigående (accidentielle) tilstande, sml. tilsvarende danske eksempler som *han er klog* (individual-level); *han er fuld* (stage-level). Hvad kongruensbøjning af *-(e)t*-former angår, forholder det sig sådan at de allermost bøjningstilbøjelige former er dem der typisk udtrykker forbigående tilstande, nemlig psykologiske participier af typen *forvirret*, *skuffet* og participier som udtrykker fysiske tilstande, fx *beruset*, *udmattet* (jf. afsnit 4.2). Distributionen af bøjede (adjektiviske) og ubøjede (verbale) former synes m.a.o. ikke at korrelere med henholdsvis essentielle og accidentielle egenskaber.

Becker-Christensen (2001: 133) bemærker at participier dannet af visse verber ikke kongruensbøjes efter *være*:

Participier som fx *dræbt*, *fundet*, *hentet*, *skudt*, *solgt*, *spist* og *tabt* betegner en aktivitet der medfører en ikke-temporær, absolut tilstand som ikke er en egenskab (...) Når der i *VÆRE*-konstruktionen med disse verber fokuseres på tilstand, er det indtrædelsen af tilstanden der fokuseres på (...) De kongruensbøjes da heller ikke efter *VÆRE*.

Men som nævnt synes det overordnet set ikke at være distinktionen permanent (absolut) vs. temporær (ikke-absolut) der er afgørende for om en *-(e)t*-form er modtagelig for kongruensbøjning eller ej. De tilstande som fx *anholdt* og *forsvundet* betegner, er reversible (dvs. ikke-absolutte) tilstande, jf. fx

8. Han var i 2005 anholdt i to dage, hvorefter han blev løsladt (*TV 2 Nyhederne* 22.1.2010)
9. En 19-årig gymnasiepige, der havde været forsvundet i tre dage, blev torsdag fundet i god behold i Fredericia (*nyheder.tv2.dk* 23.6.2017)

Former som *anholdt* og *forsvundet* er ikke desto mindre lige så lidt modtagelige for kongruensbøjning som fx *dræbt* og *spist*. Det der blokerer for kongruensbøjning, er, som Becker-Christensen bemærker, at sådanne

former ikke betegner *egenskaber*, men dette forhold er som nævnt uafhængigt af distinktionen permanent vs. temporær.

5.2 Semantiske roller

De verbalhandlinger som de forskellige verbalstammer betegner, har forskellig indvirkning på de argumenter de hver især styrer. Sådanne »indvirkningsforskelle« kan ifølge nogle grammatikere udtrykkes ved hjælp af semantiske roller. Rollebetegnelsen *patiens* (eller *patient*) bruges traditionelt som en overordnet betegnelse for 'den eller det som verbalhandlingen er rettet mod' (jf. fx Becker-Christensen 2010: 19). Men i nogle grammatiske fremstillinger skelnes der mellem rollerne *patiens* og *tema*, hvor *patiens* betegner »den eller det som skapas, förstörs eller på annat sätt i grunden påverkas av den aktion som predikatet uttrycker« (Platzack 2011: 74, min fremhævelse). Rollen *tema* betegner »den eller det som utsätts för den aktion som predikatet uttrycker utan att i grunden bli påverkat« (ibid., min fremhævelse), fremfor alt »det som flyttas eller är placerat någonstans« (Platzack 2011: 41). I sætningen »Kalle målade ett staket« (ibid.) er *et staket* således *patiens* (»patient«), idet verbalhandlingen 'male' har indvirkning på argumentets beskaffenhed (dets egenskaber).⁶ I sætningen »Tåget ankommer kl. 13« (ibid.) er *tåget* *tema*: Verbalhandlingen 'ankomme' (og tilsvarende verbalhandlinger som styrer temaargumenter, fx 'aflevere', 'flytte', 'hente', 'sælge') påvirker argumentets placering (herunder skift af ejermand), men de har ingen indvirkning på dets beskaffenhed: Formerne *solgt* og *flyttet* i konstruktioner som *malerierne er solgt* og *naboerne er flyttet* angiver at subjektsreferenterne har været udsat for de handlinger som de respektive verbalstammer betegner, men de oplyser intet om referenternes egenskaber.

Verbalhandlinger der styrer temaargumenter, er som nævnt sådanne som har indvirkning på det styrede arguments placering, men som ikke påvirker dets beskaffenhed. En tilsvarende mangel på »beskaffenhedspåvirkning« finder man hos verbalhandlinger der betegnes af en lang række ikke-placeringsrelaterede verbalstammer, nemlig type A-stammer som fx

6 Van Valin (2001: 24) skelner på en tilsvarende måde mellem rollerne *patient* og *theme*: »A patient argument is either in a state or undergoes a change of state or condition« (min fremhævelse). Et argument med rollen *theme* betegner, ligesom Platzacks *tema*, et argument der flyttes eller er placeret et sted: »In *Chris gave the notebook to Dana*, the notebook is a theme, not a patient, because it undergoes a change of possession, not a change of state« (ibid.).

aflyse, anholde, diskutere, ophøre, overstå. Der synes at være en vis sammenhæng mellem verbalstammernes tilbøjelighed til at styre henholdsvis patients- og temaargumenter og deres respektive aktionsart.

6. Aktionsart

Hvis det er rigtigt at *-(e)t*-former dannet af type A-stammer uvilkårligt implicerer en forestilling om et tidsligt forløb (initialtilstand > overgang > resultattilstand, jf. afsnit 5), mens *-(e)t*-former dannet af type B-stammer både kan udtrykke temporale og atemporale ('rene') tilstande (jf. afsnit 5.1), er det oplagt at se på hvordan de forskellige verbalstammer forholder sig til den semantiske kategori der traditionelt kaldes *aktionsart*, dvs. de forskellige verbers/konstruktioners interne tidslige struktur (jf. fx Platzack: 2011: 172 ff.).

I den lingvistiske litteratur opereres der typisk med tre til fem aktionsarter. I denne fremstilling følges Vendlers (1957) klassiske inddeling af de engelske verber, der resulterer i følgende fire aktionsarter *states*, *activities*, *accomplishments* og *achievements*.⁷ I stedet for de oprindelige engelske betegnelser bruges her betegnelserne *tilstande*, *processer*, *gradvise forandringer* og *øjeblikkelige forandringer*.

De fire aktionsarter har hver sin karakteristiske tidsprofil.⁸ Den grafiske fremstilling af aktionsarterne (figur 1, 2, 3 og 5) stammer oprindeligt fra Schneider (1977). Her benyttes Platzacks (2011) let forenkede fremstilling.

6.1 Tilstande (states)

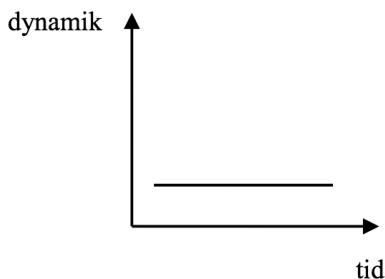
Aktionsarternes respektive tidsprofiler kan specificeres med udgangspunkt i hvordan de forholder sig til de tre parametre *udstrækning i tid* (ofte benævnt *durativitet*), *dynamik* og *telicitet* (jf. fx Smith 1997). Ved en *til-*

7 Ifølge nogle (fx Pustejovsky 2005) kan man nøjes med tre aktionsarter, idet *accomplishments* og *achievements* kan slås sammen til én type, nemlig »overgange« (eng. *transitions*). Andre (fx Smith 1997) føjer en type til Vendlers klassifikation, nemlig *semelfaktiver* (repræsenteret ved verber som fx *blinke*, *nyse* og *knipse*). Semelfaktiver danner normalt ikke perfektum participium og er derfor ikke relevante i min sammenhæng.

8 Jf. GDS, der i stedet for *aktionsart* benytter betegnelsen *tidsprofilering*.

stand forstås en statisk, homogen tilstand af en vis, kortere eller længere, varighed (angivet ved den vandrette linje i fig. 1).

Fig. 1

De verber der leksikaliserer aktionsarten tilstande, danner *-(e)t*-former med adjektivisk potentiale: Tilstandsverber har en tidsprofil der hverken involverer dynamik ('noget som kræver tilførsel af energi' (jf. Comrie 1976: 48) eller telicitet ('en forestilling om et logisk slutpunkt med efterfølgende overgang til ny tilstand'). Antallet af »fødte« indiskutable tilstandsverber er imidlertid relativt beskedent (jf. GDS: 192), og kun få af dem danner perfektum participium. Blandt dem der *gør*, har vi bl.a. verbet *bebo* og en lille gruppe psykologiske verber, herunder *beundre*, *forgude*, *elske*, *frygte* og *hade*.⁹ De kan alle optræde som adjektivisk prædikat, fx

10. Der er 406 øer i Danmark. Kun 70 er beboede. (*Berlingske* 3.6.2017, min fremhævelse)
11. Der findes dog nogle få svampe, der angriber levende træ. De er frygtede, men heldigvis sjældne. (*Politiken* 13.10.2012, min fremhævelse).

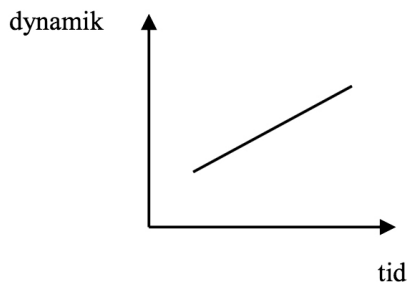
9 Der kan skelnes mellem to typer psykologiske verber: (1) en stor gruppe (i dansk over 100 verber) hvor udtryksobjektet har den semantiske rolle *eksperient*, fx *du skræmmer børnene*, (2) en lille gruppe (tilstands)verber, hvor det er subjektsreferenten der har denne rolle, fx *de frygter magthaverne*. Den førstnævnte gruppe kan ifølge Pustejovsky (2005: 47 ff.) kategoriseres som overgangsverber, den sidstnævnte som tilstandsverber: »We suggest that the event structure for the frighten verbs [dvs. type 1] is that of a transition, while the event structure for fear verbs [dvs. type 2] is that of a state«.

Tilstandsverber og de *-(e)t*-former der kan dannes af dem, har en statisk tidsprofil. Som det er fremgået af det ovenstående, danner en lang række andre type B-stammer *-(e)t*-former der kan optræde med samme statiske tidsprofil som de »fødte« tilstandsformer.

6.2. Processer (activities)

Den skrå linje i fig. 2 angiver at aktionsarten *processer* er dynamisk og har udstrækning i tid, men ligesom tilstande har processer ikke noget logisk slutpunkt, og der indtræffer derfor ikke nogen overgang til ny tilstand.

Fig. 2

Procesverber synes, ligesom de temastyrende verber, ikke at påvirke det styrede arguments beskaffenhed (jf. afsnit 5.2), og de tilsvarende *-(e)t*-former vil derfor normalt ikke kunne opfattes som adjektivi-ske. Konstruktioner som *sagerne er diskuteret* og *mine skatteforhold er undersøgt* meddeler at de ateliske situationer 'diskutere sagen' og 'undersøge mine skatteforhold' er ophørt, men oplyser ikke noget subjektsreferenternes egenskaber (sml. fx *sagerne/mine skatteforhold er komplicerede*); *-(e)t*-former af denne type realiserer derfor supinum efter *være*.

Det skal bemærkes at et verbum som i sin grundbetydning må betragtes som et procesverbum og derfor ikke danner en adjektivisk *-(e)t*-form, kan danne en adjektivisk form når det bruges i overført betydning. I en konstruktion som fx *politiet forfulgte røverne* må *forfølge* vel karakteriseres som et procesverbum hvis *-(e)t*-form realiserer supinum efter *være*, fx *røverne var forfulgt (af politiet)*. Men i sin overførte betydning, 'udsætte for politisk eller religiøs forfølgelse; udsætte for krænkelse af menneske-

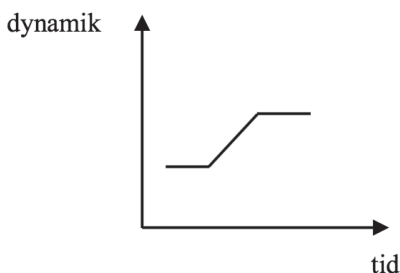
rettighederne' (Den Danske Ordbog), er *forfølge* snarest et psykologisk verbum (jf. note 9 og afsnit 6.3, eksempel 14), svarende til fx *krænke*, *kue*, *undertrykke*. I denne betydning kan *-(e)t*-formen *forfulgt* være adjektivisk og derfor realisere perfektum participium, fx

12. Selv om Tyskland også giver asyl til homoseksuelle, hvis de er forfulgte, var det udslagsgivende for Mahmoud Hassino at han har været politisk aktiv. (*Information* 27.2.2016, min fremhævelse)

6.3 Gradvise forandringer (accomplishments)

Som det er fremgået, leksikaliserer tilstandsverber og procesverber henholdsvis statiske, homogene tilstande og processer uden et logisk slutpunkt. Verber der indgår i konstruktioner som beskriver gradvise forandringer, leksikaliserer en proces der gradvis (trin for trin) leder frem til en overgang (Dowty 1991), altså et punkt hvor begivenheden kulminerer og der indtræffer en overgang til ny tilstand (angivet ved det øverste knæk på linjen i fig. 3).

Fig. 3

Prototypiske eksempler på verber der leksikaliserer gradvise forandringer, er sådanne som styrer et efficeret objekt, dvs. et objekt der betegner en referent der bliver til som følge af verbalhandlingen, fx *bygge*, *mure*, *strikke*, *trykke*. Her kan den proces der trin for trin leder frem til overgangen, så at sige iagttages direkte:

13. Det tager få timer at strikke en pussy hat – men den kan gøre en verden til forskel. (*fyens.dk* 23.3.2017)

Det der foregår i løbet af den tid der går før overgangen indtræffer og huen bliver til (angivet ved den skrå linje i fig. 3), er den form for proces som verbet *strikke* leksikaliserer.

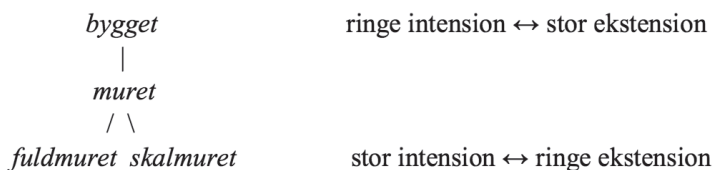
Også mange af de verber der styrer et afficeret objekt, hører til i denne gruppe, fx *bejdse, grille, marinere, radikaliserer, stresse, udmatte*. I eks. 14 har subjektet været udsat for den proces som verbet *radikaliserer* leksikaliserer. Forandringen fra ikke-radikaliseret til radikaliseret sker gradvis i løbet af en måned og kulminerer i en overgang til tilstanden *radikaliseret*:

14. Angiveligt kom hun i kontakt med militante muslimer og blev radikaliseret på blot en måned (*Kristeligt Dagblad* 19.4.2017)

Verber der leksikaliserer gradvise overgange, kan ofte beskrive såvel teliske som ateliske situationer, fx *hun strikker; hun strikker på en hue* (atelisk); *hun strikker en hue* (telisk). Dansk har i det hele taget »kun i relativt begrænset omfang (...) verbalstammer med markeret telicitet. Telicitet dannes i stedet gennem grammatisk konstruktion« (GDS: 838). Når det alligevel kan give mening at skelne mellem teliske og ateliske verber, skyldes det at nogle verber ubesværet indgår i beskrivelser af såvel teliske som ateliske situationer (fx *male, strikke*), mens andre normalt kun indgår i beskrivelser af ateliske situationer (fx *diskutere, undersøge*).

De fleste af de type B-former der er nævnt i afsnit 4.2, er dannet af verbalstammer der leksikaliserer gradvise overgange. Det er dog ikke alle verber med affinitet til denne aktionsart der danner *-(e)t*-former med adjektivisk betydning. Det gælder fx et verbum som *bygge*, der selvom det styrer et efficeret objekt med den semantiske rolle patients, danner en (resultativ) type A-form. Formen *bygget* vil normalt ikke kunne betegne en *egenskab* ved et hus eller en anden genstand der frembringes ved den proces som verbet *bygge* benævner. Det skyldes at *bygget* i kraft af sin ringe intension befinder sig på det øverste trin af abstraktionsstigen (fig. 4) og derfor har en ekstension der omfatter alle foreliggende huse. Denne *-(e)t*-forms klassificerende potentiale er derfor lig nul. Den eneste umiddelbart relevante kontrast til 'bygget' er initialtilstanden, dvs. 'ikke bygget (endnu)', og *bygget* må derfor afspejle en resultattilstand (*husene er bygget/*byggede*).

Fig. 4

Ét trin nede ad abstraktionsstigen har vi *-(e)t*-formen *muret*, som har et klart klassificerende potentiale:

15. Et gammelt træhus blev erstattet med et muret hus, der nu rummer Bjarne Nielsen Brovsts skrivestue, hvor han kan sidde i fred og skrive (*Århus Stiftstidende* 18.3.2011, mine fremhævelser)

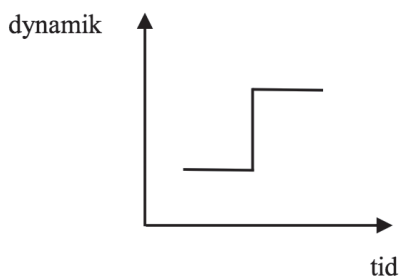
I eksemplet kontrasterer *muret* ikke med en anden *-(e)t*-form, men det er uden betydning i denne sammenhæng. Det afgørende er at *muret* har noget relevant at kontrastere med: *et muret hus* vs. *et træhus*. På det nederste trin af abstraktionsstigen finder vi sammensatte *-(e)t*-former med et oplagt adjektivisk potentiale: *fuldmurede huse*; *husene er fuldmurede*.¹⁰ Et tilsvarende begrebshierarki er fx *fremstillet* > *vævet* > *håndvævet*, *maskinvævet* (om fremstilling af tekstiler, fx tæpper): *tæpperne er fremstillet*/**fremstillede*, men *tæpperne er vævet* (resultattilstand); *tæpperne er vævede* (egenskab).

6.4 Øjeblikkelige forandringer (achievements)

Ved øjeblikkelige overgange forstås situationer hvor overgangen fra initialtilstand til ny tilstand opleves som noget der ikke har udstrækning i tid (angivet ved den lodrette linje i fig. 5).

¹⁰ De verbalstammer som *-(e)t*-formerne på det nederste trin er dannet af, optræder i mange tilfælde forholdsvis sjældent som fuldblodsverber, altså i finit form eller som infinitiv. Mange sammensatte verber af denne type er – eller opleves som – tilbagedannelser. Om de historisk set faktisk ér tilbagedannelser, er ofte meget svært at afgøre. I ordbøgerne er sådanne verbalstammer ofte repræsenteret ved et adjektiv; det gælder fx *fuldmuret* (i Retskrivningsordbogen 2012).

Fig. 5

Øjeblikkelige forandringer er m.a.o. dynamiske, teliske situationer, men de er ikke processuelle, idet det de, i modsætning til gradvise forandringer, ikke inkluderer en forudgående fremadskridende forandringsproces. Verber med affinitet til øjeblikkelige forandringer leksikaliserer således selve overgangen fra initialtilstand til ny tilstand:

16. Min gamle nabos håndværkertilbud af et hus blev solgt på en uge
(*Berlingske* 3.7.2013)

Verbet *sælge* beskriver alene overgangen fra 'ikke-solgt' til 'solgt'. Den aktivitet der har fundet sted i løbet af den uge som går forud for overgangen til 'solgt' i eks. 16 (fx annoncering og fremvisning), er ikke inkluderet i verbets betydning. Hvis overgangen ikke indtræffer, har den verbalhandling som verbet *sælge* benævner, slet ikke fundet sted (jf. fx Dowty 1979: 59, SAG, bd. 4: 326). Det er først og fremmest dette forhold der legitimerer at der sondres mellem to teliske aktionsarter, gradvise overgange og øjeblikkelige overgange, sml.

17. Globen blev bygget på to år og stod færdig i 1989 (*Fyens Stiftstidende* 10.5.2013)

Hvis vi forestiller os at slutpunktet i eks. 17 ikke var nået, fx fordi bygherren var gået konkurs før byggeriet var afsluttet, havde begivenheden 'bygge Globen' ganske vist ikke fundet sted i sin helhed, men der var til trods for dette blevet 'bygget'. Her følger nogle eksempler der ligesom eks. 16 illustrerer øjeblikkelige overgange:

18. Det tog politiet otte timer at anholde bevæbnet mand ved Gråsten
(*nyheder.tv2.dk*, 30.12.2006, min fremhævelse)

19. Indbrud opklaret på to timer (*Nordjyske.dk* 28.1.2016, min fremhævelse)
20. Efter en lidt sløv start i første sæt (...) fejede kineseren totalt slovakken af banen i andet sæt, som hun vandt på 27 minutter (*Jyllands-Posten* 26.1.2014, min fremhævelse)

Verberne *anholde*, *opklare* og *vinde* leksikaliserer alene overgangen til ny tilstand og inkluderer ikke den aktivitet der går forud for overgangen. Verber med denne aktionsart danner *-(e)t*-former med verbal betydning, og sådanne former kongruensbøjes derfor ikke i kombination med *være*. Det kan tilføjes at man finder en tilsvarende resultativ betydning hos visse participiumslignende ordformer der i ordbøgerne er opført som adjektiver fordi de ikke (i nutidigt dansk) har et ægte verbalt modsvar. Det gælder fx *bortrejst* og *udsolgt*, der med hensyn til bøjning opfører sig på samme måde som de usammensatte type A-former *rejst* og *solgt* (begge med $p < 0,0001$):

subjekt pl. VÆRE *bortrejst/bortrejste*, fx *naboerne er bortrejst*
 subjekt pl. VÆRE *udsolgt/udsolgte*, fx *de ønskede afgange er udsolgt*

Verbalstammer med aktionsarten øjeblikkelige forandringer kan styre såvel patiens- som temaargumenter, fx *dræbe*, *omkomme* (patiens), *anholde*, *sende* (tema). De *-(e)t*-former der kan dannes til verbalstammer med denne aktionsart, er type A-former, uanset om den tilgrundliggende verbalstamme styrer et patiensargument eller et temaargument, fx *over tusind soldater er dræbt* (patiens), *de skyldige er pågrebet* (tema).

6.5 Sammenfatning: aktionsarter og *-(e)t*-former med adjektivisk betydning

Muligheden for adjektivisk betydning (og dermed for numeruskongruens efter *være*) foreligger normalt ved:

- *-(e)t*-former dannet af verber med aktionsarten *tilstande*, fx *beboet*, *elsket*, *frygtet*
- *-(e)t*-former dannet af verber med aktionsarten *gradvise forandringer*, fx *falmet*, *radikaliseret*, *trykt* (jf. dog bemærkningerne til fig. 4)

Muligheden for adjektivisk betydning foreligger normalt ikke ved:

- *-(e)t*-former dannet af verber med aktionsarten øjeblikkelige overgange, fx *anholdt*, *ophørt*, *sendt*
- *-(e)t*-former dannet af verber med aktionsarten *processer*, fx *diskuteret*, *drøftet*, *undersøgt*

7. Dansk, svensk og norsk

De skandinaviske sprog har som tidligere nævnt udviklet sig i forskellig retning hvad angår kongruensbøjning af *-(e)t*-former. Både dansk, svensk og norsk har oprindeligt haft gennemført kongruensbøjning af perfektum participium. Denne tilstand er bevaret i svensk og til dels i nynorsk. Bokmål har derimod som hovedregel ubøjet form efter *være* og *bli*. Dansk befinder sig i en mellemposition, idet man her skelner mellem *-(e)t*-former med henholdsvis verbal og adjektivisk betydning. De førstnævnte bøjes ikke i kombination med *være*; de sidstnævnte kongruerer med subjektet i numerus.

I *svensk* kongruensbøjes perfektum participium på samme måde som adjektiverne (SAG, bd. 2: 620). I stillingen efter *vara* og *bli* er participiet altså kongruensbøjet, uanset om det har verbal eller adjektivisk betydning, fx *gärningsmännen är häktade*; *gärningsmännen är beväpnade*.

I *nynorsk* benyttes som hovedregel fuld kongruensbøjning, på omtrent samme måde som i svensk. Men man kan også følge et system hvor kun de stærke participier kongruensbøjes – eller et system hvor ingen af participierne kongruensbøjes (NRG: 518). Uanset hvilket system man følger, gør bøjningen altså heller ikke her nogen forskel på adjektiviske og verbale former.

I *bokmål* bliver »adjektivet i princippet kongruensbøyd, mens partisippet ikke får slik bøyning efter *være* og *bli*« (NRG: 345). I praksis ser det ud til at participierne normalt kun bøjes hvis deres betydning afviger fra de tilsvarende verber, eller hvis de ikke har et ægte verbalt modsvar og derfor kun etymologisk set er participier. Heller ikke de participier hvis danske modsvar altovervejende optræder i bøjet form efter *være*, bøjes i bokmål. Det gælder fx participier dannet af psykologiske verber. Søgninger i *Norsk aviskorpus* (avis.uib.no/avis) viser at sådanne participier normalt optræder i ubøjet form (med p-værdier der nærmer sig 0), også selvom de er gradsbestemte og dermed tydeligt markeret som adjektiviske, fx

21. Vi er forbauset og alvorlig bekymret. (*Aftenposten* 11.2.2000, mine fremhævelser).
22. Vi er meget skuffet i dag, og det kommer vi også til å være søndag. (*Aftenposten* 25.8.2002, min fremhævelse)

8. Afsluttende bemærkninger

De hidtidige beskrivelser af *-(e)t*-formernes bøjningsforhold er ikke helt fyldestgørende. Diderichsen mfl. (jf. afsnit 2) har efter alt at dømme skønnet at dansk var stærkt på vej mod den tilstand som råder i bokmål, dvs. ubøjede former i kombination med *være*, undtagen i tilfælde hvor formernes betydning eller dannelsesmåde afviger fra de tilsvarende verber, fx *erfaren*, *indskrænket* (‘snæversynet’), *udsat* (‘sårbar’). Men som det er fremgået (jf. afsnit 4), er vi langt fra nået dertil: I praksis kongruensbøjes *-(e)t*-former med adjektivisk betydning systematisk når de optræder i stillingen efter *være*. I denne stilling realiserer sådanne former perfektum participium i en prædikativkonstruktion.

Litteratur

- Becker-Christensen, Christian (2001): Den grædte pige og lignende historier. Om perfektum participium efter *blive* og *være* og som adled. I: Pia Jarvad, Frans Gregersen, Lars Heltoft, Jørn Lund og Ole Togeby (red.): *Sproglige Åbninger: E som Erik, H som halvfjerds. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 119-139.
- Becker-Christensen, Christian (2010): *Dansk syntaks. Indføring i dansk sætningsgrammatik og sætningsanalyse*. København: Samfundslitteratur.
- Galberg Jacobsen, Henrik (2010): *Ret og skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005*. Bind 1. Dansk Sprognævns skrifter 42. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Carlson, Greg N. (1979): Generics and Atemporal »When«. I: *Linguistics and Philosophy*, vol. 3, nr. 1, s. 49-98.
- Carlson, Greg N. (1980): *Reference to Kinds in English*. New York & London: Garland Publishing Inc.
- Comrie, Bernard. (1976): *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Becker-Christensen, Paul (1944): Perfektparticipium – Supinum – Verbaladjektiv i Dansk og Svensk. I: *Arkiv för nordisk filologi*, nr. 58, s. 263-283.

- Diderichsen, Paul (1962): *Elementær Dansk Grammatik*. 3. udg. København: Gyldendal.
- GDS = Erik Hansen og Lars Heltoft (2011): *Grammatik over det Danske Sprog*. Bind 1-3. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Dowty, David (1979): *Word Meaning and Montague Grammar. The Semantics of Verbs and Times in Generative Semantics and in Montague's PTQ*. Dordrecht: Reidel.
- Dowty, David (1991): Thematic Proto-Roles and Argument Selection. I: *Language*, vol. 67, nr. 3, s. 547-619.
- Hansen, Erik (1997): *Rigtigt Dansk*. 2. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.
- Juul, Holger & Carsten Elbro (2004): The links between grammar and spelling: A cognitive hurdle in deep orthographies. I: *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, vol. 17, s. 915-942.
- Karker, Allan (1972): Er vi bundne? I: *Nyt fra Sprognævnet*, nr. 8, s. 1-5.
- Nielsen, Peter Juul (2012): Supinum i dansk og svensk. I: *Ny Forskning i Grammatik*, nr. 19, 2012, s. 181-198.
- Nielsen, Peter Juul (2014): Supinum versus perfektum participium i dansk. Indholdsdifferentiering, mulige bøjningsvalg og andenordensnul. I: *Ny Forskning i Grammatik*, nr. 21, s. 177-192.
- Nielsen, Peter Juul (2016): *Functional Structure in Morphology and the Case of Nonfinite Verbs. Theoretical Issues and the Description of the Danish Verb System*. Leiden, Boston: Brill.
- NRG = Jan Terje Faarlund, Kjell Ivar Vannebo & Svein Lie (1997): *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Platzack, Christer (2011): *Den fantastiska grammatiken. En minimalistisk beskrivning av svenskan*. Stockholm: Norstedts.
- Pustejovsky, James (2005): The Syntax of Event Structure. I: Inderjeet Mani, James Pustejovsky and Robert Gaizauskas (red.): *The Language of Time. A Reader*. Oxford: Oxford University Press, s. 33-60.
- SAG = Ulf Teleman, Staffan Hellberg & Erik Andersson (1999): *Svenska Akademiens Grammatik*. Bind 1-4. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Schneider, Kim (1977): *Aktionalitet, aktionsart och aspekt i svenskan och danskan jämförda med tyskan och nederländskan*. Åbo: Annales Universitatis Turkuensis. Ser. B, 143.
- Smith, Carlota S. (1997): *The Parameter of Aspect*. Second Edition. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers.
- Van Valin, Robert D. (2001): *An Introduction to Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vendler, Zeno (1957): Verbs and Times. I: *The Philosophical Review*, vol. 66/2, s. 143-160.